

КРИМИНОЛОШКИ ОСВРТ НА ПОРОДИЦУ КАО ФАКТОР МАЛОЛЕТНИЧКЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ*

Др Филип Мирић**
Правни факултет Универзитета у Нишу, Србија

Апстракт: Породица је веома важан фактор криминогенезе. Нарушени породични односи могу представљати услов, али веома често и узрок малолетничке делинквенције. Породица је природно и најсигурније окружење за малолетника. Уколико хармонични породични односи изостану, породично окружење се трансформише у један од најутицајнијих фактора малолетничке делинквенције. Аутор се у раду управо и бави породичним односима као фактором малолетничке делинквенције. У раду се, између осталог, указује и на правце развоја савремене породице, како би се сузбио њен криминогени потенцијал.

Кључне речи: породица, породични односи, криминогенеза, малолетничка делинквенција.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Породица је “камен темељац друштва” и примарна друштвена група у којој се одвија процес васпитања и социјализације, она је психосоцијални миље, који прелама друштвене вредности и ствара сопствене системе. Породица врши бројне функције: биолошку, културну, репродукцију итд, јер ствара комплетан процес васпитања детета до зреле личности, развија друштвену комуникацију и емоционалне способности које су неопходне за сваку људску акцију. Породица је основа узраста и искуства, испуњења или неуспеха, болести или здравља (Мирић, 2014: 192).

По Кантовом учењу циљ васпитања је да сваки појединац достигне највећи степен савршенства. Овде се има у виду сталан процес усвајања моралних начела и усавршавања и уздизања деце у сваком погледу. Породица односно родитељи представљају незаобилазне чиниоце у овом процесу. Што су односи у породици лошији, то ће дете бити под већим утицајем других друштвених група од којих су најваније две - школа и вршњачке групе. Нажалост, сведоци смо да ови утицаји нису увек повољни по психосоцијални развој детета, што га може одвести на пут делинквентног, па и криминалног понашања. Разне социопатолошке појаве у породици попут алкохолизма и наркоманије код родитеља, насиље над децом у било ком виду и друге негативне и опасне појаве из домена социјалне патологије, могу дете одвести на пут вршења кривичних дела било зато што се оно препушта утицајима других друштвених група или зато што дете једноставно

---

* Рад је настао приређивањем и прилагођавањем дела докторске дисертације „Савремена схватања феноменологије и етиологије малолетничке делинквенције“, аутора Филипа Мирића, одбрањене 04. 11. 2014. године на Правном факултету Универзитета у Нишу, стр. 192-206.

** Др Филип Мирић је научни сарадник и самостални стручно-технички сарадник за студије и студентска питања III степена Правног факултета Универзитета у Нишу, filip.miric@gmail.com, filip@prafak.ni.ac.rs.

присваја и имитира криминално понашање својих родитеља, у ком се јавља „криминално породично огњиште“, феномен о коме се тако пуно говорило међу криминолозима различитих опредељења и писало у криминолошкој литератури.

Породица има кључну улогу у превенцији малолетничке делинквенције. Основне моралне постулате друштва у коме живи дете усваја управо у оквиру породице. Родитељи својим ставом према себи самима, детету, породици, послу и раду и уопште друштву и свету који их окружује у многоме одређују животни пут свог детета. Овом констатацијом се никако не жели умањити утицај осталих друштвених група и односа унутар њих у које ће дете ступити током живота на формирање његове личности, већ само истаћи кључни утицај породице на процес васпитања и социјализације детета.

Породица је веома важан фактор криминогенезе. Нарушени породични односи могу представљати услов, али веома често и узрок малолетничке делинквенције. Породица је природно и најсигурније окружење за малолетника. Уколико хармонични породични односи изостану, породично окружење се трансформише у један од најугрожавајућих фактора малолетничке делинквенције. Аутор се у раду управо и бави породичним односима као фактором малолетничке делинквенције. У раду се, између осталог, указује и на правце развоја савремене породице, како би се сузбио њен криминогени потенцијал.

РАЗВОЈНЕ ФАЗЕ МЛАДИХ И ДЕЛИНКВЕНТНО ПОНАШАЊЕ

У раном детињству и на почетку школовања (у предшколским установама васпитања и образовања деце, и донекле у нижим разредима основне школе) породица има пресудну улогу у обликовању будућег животног стила омладине. Та улога постепено слаби, како због дејства фактора који утичу на децу мимо породице, првенствено оних који се преламају кроз односе у вршњачким дружинама у школској средини, тако и фактора који условљавају динамику породичних односа, првенствено оних који делују на родитеље у виду притисака економске и социо-културне природе (Максимовић, Куљић, 2010).

Социјално-културним ставом родитеља обухваћена су разна очекивања усмерена према још нерођеном детету у смислу изгледа или пола детета када ће само случајност моћи да утиче да се та очекивања остваре. Родитељи у процесу одгајања свога потомства, очекују да виде слику дечије наивности, а у дететовим поступцима виде нешто бесмислено, смешно и неразборито. Та нереална слика, са дозом подсмешљивог у себи, носи опасност да дете својим понашањем, иначе адекватним за одређени период развоја, проузрокује губитак наклоности особа од којих егзистенцијално зависи. Ипак, развој детета одвија се по одређеној закономерности на коју таква очекивања немају посебан утицај (Јовашевић and Костић, 2012: 139).

Формирање личности се одвија у породици кроз процесе култивације, социјализације и индивидуализације. Дете током тих процеса постаје засебна личност која се изграђује у односу на културно наслеђе и друштвени живот који оно најпре упознаје у породици. Начин на који ће оно гледати на свет зависи од тога шта и како му родитељи, старија браћа и сестре и остали чланови породице преносе из тог света, како га они доживљавају и да ли у њему активно учествују или га одбацују.

Раст и развој људске јединке представља један континуиран и динамичан процес који се одвија од рођења, па до смрти. Овај процес се одвија по одређеном редоследу јер је одређен људским геномом и утиче на јављање одређених карактеристика. На развојне фазе људских бића утичу три повезана фактора: наслеђе, средина и активност појединца. Ови чиниоци сви заједно утичу на формирање личности на њене карактеристике које су јединствене и непоновљиве и на тај начин формирају идентитет одређене особе.

Овде је посебно важно скренути пажњу на процес социјализације и његов утицај на формирање личности. Кроз процес социјализације дете усваја правила друштвеног живота и учи да разуме начин живота друштва у коме одраста и које га окружује, кроз процес усвајања различитих друштвених улога, али оно такође развија и сопствена мерила и критеријуме за одређена

понашања. Овај процес се одвија на неколико начина међу којима су најважнији: васпитавање, образовање, обучавање и просвећивање. Кроз васпитавање се настоји да се детету свесно усаде жељене црте карактера и особине, док је социјализација шири појам и обухвата и случајне утицаје којим дете прима различите информације из спољњег света. Циљеви и задаци процеса васпитања су врло значајан део вредносно-нормативне културе сваког друштва. Представа детета садржи у себи две представе које су саме по себи често одвојене, а некада и противречне - шта је дете по природи и шта оно кроз процес васпитања треба да постане. Уколико се антагонизам између ове две тежње не разреши на адекватан начин, могуће су кризе и ломови у структури личности малолетника који су нарочито карактеристични за период адолесценције, у чијој превенцији породица има незаменљиву улогу.

Посебно значајан сегмент у развоју сваке личности је развој моралности. Овај процес зависи од когнитивног развоја детета и породичних односа. Одрасле особе нису увек спремне да слушају дечија размишљања о моралу иако деца поседују своју властиту моралност. Ако дете понови неколико моралних фраза, које је чуло, већина родитеља ће сматрати да је оно усвојило основна морална начела и норме понашања својих родитеља. Међутим, дете пролази кроз ступњеве моралности који се међусобно разликују. У дечијој психологији најчешће се говори о три ступња моралности. Преконвенционални ступањ је први ступањ моралног расуђивања. Културне ознаке за добро и лоше дете усваја путем њихових физичких последица - награде и казне. Особа која се налази на другом конвенционалном ступњу сматра да је само по себи вредно да оправда очекивања и правила своје породице, групе или нације. Постконвенционални ступањ моралности би се одликовао усвајањем аутономних моралних принципа, чија је ваљаност и применљивост независна и од ауторитета група или особа које их поштују и од идентификације појединца са тим групама или особама. Од врсте интеракције и комуникације које дете добија у породици зависиће морални развитак индивидуе. Дакле, дете може бити виктимизирано у свом моралном развоју крутим наметањем друштвених норми, кроз обавезно поштовање родитељског ауторитета, што би код њега створило затвореност моралног расуђивања-догматизам, стереотипно мишљење или формирање предрасуда (Јовашевић, Костић, 2012: 142).

Важан период у развоју детета, који се свакако рефлектује и на прилике и односе унутар саме породице, представља средње детињство, када дете стиче једно веома важно искуство-школско искуство. Дете у великој мери подиже своје самопоуздање у овом периоду јер постаје свесније својих стваралачких и интелектуалних потенцијала и способности. Морал колектива и његова правила понашања за дете постају нешто најузвишеније и најобавезније.

До посебних тешкоћа у односима између родитеља и деце долази у периоду пубертета. Период од пубертета до зрелости је испуњен снажним нагонима и врло колебљивим инхибицијама. Младост је, као што је то познато, доба највећих жеља, али и недостатка могућности да се оне остваре. У овом периоду деца се одлучују на извршење злочина због „ритерског презира младости према упозорењима.“ (Хентинг, 1959: 159 према Јовашевић, Костић, 2012: 143)

Сукоб са родитељима око ослобођења од зависности има врло значајне последице и на потенцијалну криминалну активност младих. Теже последице настају код оне деце чији родитељи им нису дозвољавали да одрасту. У таквим сукобима деца или препуштају одлучивање другима, или прихватају само она решења која су супротна савету родитеља, па макар била и супротна њиховим интересима и мање повољна по њих. Брзе промене у понашању од детињства ка зрелом добу често су застрашујуће за само дете, али и за његове родитеље. Уз одржавање сталног и реалистичног става, потешкоће у односу родитељ - дете се могу ублажити, посебно ако родитељи прихвате чињеницу да су ове промене пратећа појава одрастања и сазревања њиховог детета и да се дешавају независно од његове воље. Зависност адолесцената од својих родитеља у економским условима какви владају у Србији, потенцирана је чињеницом да они најчешће немају сопствене изворе прихода, нису завршили процес образовања и радног оспособљавања, те остају зависни у економском, а често и у емоционалном и сваком другом смислу, дужи временски период након стицања пунолетства. У периоду адолесценције посебно је важан надзор понашања малолетника од стране родитеља. Тако, контрола понашања адолесцената од стране њихових родитеља је показала

позитивне ефекте у решавању проблема у школи. Лонгитудинална истраживања су показала да ефикасан и правовремен родитељски надзор може смањити злоупотребу дувана и других по здравље штетних супстанци (Dishion, Andrews, 1995).

Иако је породица претрпела многе промене, у погледу економске функције, губитка контроле над члановима, вредносне оријентације и породичних улога, опстала је, али је такође, постала један од битних фактора малолетничке делинквенције. Две основне атмосфере које преовлађују унутар породице су демократска и ауторитарна. Најзначајнији утицај породица остварује на своје најмлађе чланове и то путем интеракције, којим се одвије процес социјализације детета и формирање ставова и узора понашања.

У савременом друштву све је већи број породица које су деградиране и дефицијантне, па се у њима породични односи не одвијају складно и хармонично. Такве породице су предмет изучавања криминологије, јер представљају фактор малолетничке делинквенције (Хрнчић, 1999, Barber, 1996). Осим тога, деца су често жртве психичког, физичког, сексуалног насиља и занемаривања у оквиру породице. Изузимајући војску за време рата, породица је средина са највећом вероватноћом да неко буде убијен, претучен или да претрпи неки други облик насиља. Велика већина малолетника који су извршили неко од најтежих кривичних дела, у првом реду убиства, потичу управо из дисфункционалних породица у којима су породични односи далеко од хармоничних (Костић, 2001). На основу свега наведеног може се закључити да нарушени породични односи представљају значајан фактор малолетничке делинквенције, што је и емпиријски потврђено бројним истраживањима, о чему ће бити више речи у наставку рада.

ПОРОДИЧНИ ОДНОСИ И МАЛОЛЕТНИЧКА ДЕЛИНКВЕНЦИЈА

Утицај породице на делинквентно понашање младих је био предмет интересовања бројних криминолога почев од најранијег периода развоја ове науке. Ломброзо је, рецимо, сматрао да је овај фактор знатан, поред фактора наслеђивања, те да је међу криминалцима велики број деце порочних родитеља, ванбрачне деце и сирочади.

Брачни пар Глук, је у свом истраживачком раду утврдио да у преко 50% случајева, родитељи делинквената живе одвојено од њих, да су код делинквената ређе кохезивне породице, емотивне везе су лабавије, родитељи ређе показују љубав према деци. Очеви су неправедно и претерано строги, а мајке занемарују децу и неправедне су, док су очеви и мајке код неделинквената строги, али љубазни. Мек Корд и сарадници су поделили породице у следеће категорије: кохезивне, растурене, свађалачко-афективне и свађалачко-занемарујуће. Код неделинквената преовлађују кохезивне, а код делинквената свађалачко-занемарујуће породице.

Такође, деца из разбијених породица у већој мери постају делинквенти, као и она деца која потичу из породица у којима су злостављана. Може се закључити да су разбијене породице и насилни родитељи најчешћи индикатори лошег породичног живота. Агресивност у породици много више подстиче агресивност детета од агресивности ван породице. Такође, још неки од фактора су: да ли је дете прворођено у породици, да ли има здравствених проблема, проблема у одрастању, одрастање у породици са више деце, као и слабљење улоге породице у савременим западним друштвима.

Деца која трпе физичко злостављање од стране чланова својих породица постају агресивна према члановима својих породица и вршњацима. Спроведено је више криминолошких истраживања која потврђују ову тврдњу (Костић, 2012). Најопаснији вид насиља који ова деца испољавају су свакако убиства и суицидални покушаји. У САД је 1992. године спроведено истраживање на узорку од 263 малолетна делинквента о томе „да ли би желели да умру, да се убију или да убију неког другог“. У свим случајевима када је дете било жртва озбиљног насиља у породици, постојала је већа вероватноћа да оно изрази жељу ка деструктивним понашањем (Костић, 2001).

На појаву малолетничке делинквенције није без утицаја ни емоционално насиље којем су деца изложена у оквиру породице. Емоционално злостављање је најтеже утврдити, а често захтева и експертизу стручњака из области менталног здравља о интензитету, хроничитету и последицама родитељског насиља. Неопходно је нагласити да се углавном ради о поновљеним облицима понашања, па је важно уочити кумулативне последице родитељског чињења и нечињења по дете. Јер, последице најчешће нису одмах видљиве, него се испољавају после систематског злостављања детета у дужем периоду (Љубојев, 2004).

Посебно је истраживан утицај физичког насиља коме су деца била изложена на појаву малолетничког хомицида. У САД средином прошле деценије овог века озбиљно физичко злостављање деце у раном детињству сврстано је у групу биопсихосоцијалних карактеристика које одликују личност деце убица. Ове карактеристике уочене су код деце пре извршеног убиства (Otnow Lewis et al., 2007). Насупрот овом схватању, други аутори злостављање и занемаривање деце сврставају у категорију спољашњих ситуационих фактора малолетничке делинквенције (слично као и одсуство позитивне мушке особе у породици која би детету служила као модел за идентификацију). Сматрамо да је ово друго схватање исправније јер је у духу савремених схватања етиологије малолетничке делинквенције по којима не постоји одређени психолошки тип малолетног делинквента, па самим тим не постоје ни неке посебне психолошке особине које би биле својствене само особама са делинквентним понашањем.

Непотпуна (дефицијентна) породица је потенцијална опасност за појаву малолетничког криминалитета. На основу бројних истраживања закључено је да је велики удео малолетника са делинквентним понашањем баш из оваквих породица. Такође је указивано да непотпуна породица услед смрти једног родитеља може да створи бољу породичну атмосферу, него непотпуна породица услед развода. Ово из разлога јер се услед смрти једног родитеља сва пажња малолетника преусмерава на другог, па је мање вероватно да ће овакав малолетник почети делинквентно да се понаша. С друге стране, ако је породица постала непотпуна услед развода брака родитеља и ако је развод резултирао и погоршањем породичних односа, све то ствара погодно тло за девијатно и делинквентно понашање малолетника. Неке студије су показале да развод родитеља теже подносе адолесценти од адолесценткиња без обзира на године старости (Emery, 1982).

Међутим, треба истаћи да непотпуна породица није сама по себи одлучујући фактор криминалитета, иако недостатак једног родитеља доприноси емоционалној несигурности, онемогућава позитивну идентификацију са родитељима, готово по правилу, доводи до осећаја одбачености и усамљености, који јесу подобни чиниоци за криминогену активност.

Деградирана (разорена) породица, са лошим породичним односима је један од битних фактора. То су у првом реду оне породице у тешким материјалним условима, оне у којима се јавља алкохолизам, проституција, породичне свађе и неслагања, напуштања, авантуризам и сличне појаве породичне патологије. За такве породице, у којима родитељи практично стимулишу децу да врше кривична дела и предузимају друге противправне активности, употребљава се термин “криминогено породично огњиште”.

Породични односи и породична атмосфера се сагледавају кроз односе између брачних другова, родитеља и деце, деце која живе у породици, остваривање васпитног утицаја и метода васпитања и постојање социјално патолошких појава у породици (Vissing et al., 1991).

Најснажнији криминогени утицај имају лоши односи између брачних другова и поремећени односи родитеља и деце. У породицама где владају конфликти, где су односи поремећени, што је најтежи вид породичне подвојености, деца често испољавају антисоцијалне реакције. Њихово асоцијално и антисоцијално понашање повезано је са драмама, породичним кризама и проблемима њихових родитеља, те их таква атмосфера и нагони на вршење кривичних дела, као једини излаз из њих. У таквим породицама долази до васпитног кварења, што је натежи облик угрожавања социјалне адаптације, и испољава се у облику навођења деце на вршење кривичних дела. Такође, одбацивање без обзира на мотиве, удаљава децу од породице, јер је она према њима хладна и одбојна, те се она одају бежању, скитњи, агресивном понашању, крађама.

Свађе и туче међу родитељима, разбијају хармонију породичног живота, али и деградирају њихов ауторитет према деци.

Констатовано је да породична ситуација различито утиче на делинквенте мушког и женског пола. Тако је Рут Морис, у својим истраживањима нашла да су делинквентне девојке, живе у породицама где су доминирале свађе. Крађе и сексуалне деликте су вршиле девојке које су потицале из поремећених породица, ређе оне које су биле одвојене или одбачене од родитеља, а да су се проституцијом бавиле оне девојке у чијим су породицама постојала породична нестабилност између оца и мајке. Сразмера девијација преступница је већа од дечака преступника.

Као други фактор, јавља се однос родитеља и деце, који зависи од строгости и попустљивости родитеља, постојања контроле и дисциплине, примене казни и награда у процесу васпитања, а највише од емоционалне повезаности родитеља и деце. Уколико постоји недостатак ових позитивних односа, често се дешава да деца падају под утицај разних група или појединаца, које на њих лоше утичу. Дисциплина је мера превентивног понашања, по неким писцима, и уколико је лабава, а поготову њено одсуство у породици, постаје фактор делинквентног понашања. Велики број породица које су разбијене нису ни способне да остваре контролу над својим најмлађим члановима, као што су растављени бракови, када један супружник није жив, када родитељи не посвећују довољно пажње деци и сл. Одсуство контроле је неоспорно штетан фактор у процесу васпитања деце који може у великој мери допринети појави малолетничке делинквенције. С друге стране, и породице у којима су деца презаштићена могу имати криминогени утицај на децу јер управо та превелика брига родитеља према деци може утицати да деца стекну нереалну слику о животу и свету који их окружује.

Социјално патолошке појаве у породици као што су алкохолизам, коцкање или наркоманија могу погодovati појави преступништва код младих. Најмлађи чланови породице, путем имитације и идентификације опонашају старије, а родитељи истовремено у девијацијама свог понашања губе ауторитет и контролу над децом. Та појава означава постојање високе корелације између криминалног понашања родитеља, као најнижег облика девијантног понашања и осталих девијантних понашања и криминалитета малолетника, што указује на директни криминогени утицај породице на децу. Породица у којој родитељи врше кривична дела и утичу на децу да се самостално или са њима криминално понашају је управо “криминогено породично огњиште”, о коме је раније било више речи.

Делинквентно понашање родитеља на дужи рок утиче на делинквентно понашање деце. Неке од најважнијих информација о утицају делинквентног понашања родитеља на делинквентно понашање њихове деце прикупио је британски Дејвид Ферингтон (David Farrington), који је заједно са својим сарадницима, спровео низ лонгитудиналних истраживања међу којима и Кембричку анкету о развоју делинквентног понашања- Youth Survey and the Cambridge Study in Delinquent Development (CSDD). Неки од најважнијих резултата поменутог истраживања су:

1. Значајан број очева младих делинквената испољава делинквентно понашање. Око 8% младих чији очеви не испољавају делинквентно понашање постају хронични криминалци у односу 37% младих чији се очеви предузимају различите криминалне активности.
2. Вршњачко насиље у школама може бити и интер и транс генерацијско. Деца насилника постају насилници, који такође постају очеви који су испољавали вршњачко насиље. Тако, постоје породице у којима су деда, отац и син испољавали вршњачко насиље у школама.
3. Деца родитеља који су осуђени на затворске казне су под много већим ризиком да постану извршиоци кривичних дела у односу на другу децу. Познато је да дефицијентна породица услед развода преставља много јачи криминални фактор од дефицијентне породице настале болешћу или смрћу једног од родитеља. Одвајање од деце узроковано одласком родитеља на издржавање затворске казне прогнозира антисоцијално понашање деце после навршене 32. године живота што указује на дужевременске негативне последице овакве породичне ситуације (Siegel, Welsh, 2009: 258).

Ова истраживања, као и многа друга спроведена у другим деловима света, јасно указују да постоји неспорна веза између делинквентног понашања родитеља и деце јер деца оваква понашања уче по моделу. Овом утицају треба посветити и посебну пажњу приликом креирања ефикасних криминалополитичких мера за сузбијање малолетничке делинквенције, будући да се овде као криминогени фактор јавља породица, као примарни чинилац социјализације малолетника, на коју је због природе породичних односа, најтеже утицати применом екстерних мера социјалне контроле, што даље отежава борбу против малолетничке делинквенције и примену мера за њено сузбијање.

Посебан фактор малолетничке делинквенције представља виктимизираност детета унутар породице нарочито ако је оно било изложено злостављању. Као последица претрпљеног злостављања, код детета се могу јавити извесне форме девијантних понашања, почев од индивидуалног неприлагођеног понашања, које одступа од душтвеног стандарда (скитња, просјачење, алкохолизам, наркоманија, суицид), па све до оних најтежих, као што је криминалитет (Костић, 2012).

С друге стране, испољавање агресије код детета може настати као резултат имитирања грубог и насилничког поступања родитеља према потомству. Амерички социолог Данијелс је творац теорије о агресивности и насиљу, по којој агресије и насиље могу да се јаве услед идентификације са агресором. Ако дете има непријатељски расположеног, окрутног родитеља или његову замену, оно може постати потчињена, покорна, уплашена или, чак, мазохистичка особа, али исто тако љутита и агресивна, као и његов мучитељ. Они који се понашају насилно су врло често и сами били жртве насиља. Родитељ-мучитељ у „синдрому претученог детета“ не поступа толико као садиста колико екстремно ригидно, осуђујући дететова понашања повезана са поносом и пркосом. Тако виктимизирана деца могу постати окрутна у каснијим годинама живота. Данијелса су посебно интересовале последице физичког насиља у васпитању деце. Родитељи који кажњавају физичком агресијом имају физички агресивну децу. Откривено је да кажњавање од стране ауторитивне фигуре спречава директно насиље према особама које кажњавају, а везује се са високо деструктивном агресијом према могућим метама. Ово повишено насиље од стране жртве може да потиче од бола и фрустрације због родитељског кажњавања, али и из имитације и моделовања (Костић, 2012).

Ови елементи деградиране породице су узроци и услови делинквентног понашања омладионе и деце, а на бази оваквих породица рађају се антидруштвене активности, па и криминалитет деце и малолетника. Кривична дела која су детерминисана овим негативним породичним утицајима се у криминологији означавају као „породични криминалитет“, а под тиме се подразумева вршење кривичних дела у оквиру породице, а то су она дела која се врше између самих брачних другова, и она која један или оба брачна друга врше према деци, као и сва остала кривична дела детерминисана негативним породичним утицајем.

Такође, и послератни услови, у земљама где је рат утицао на слабљење породичних веза, повећан број развода и разарање породица уопште, са свим другим породичним проблемима, који испољавају негативне утицаје, не доводе до правилне или уопште до било какве социјализације и друштвеног развоја деце. У данашње време, поред свих ових фактора, који утичу на слабљење породице као ауторитета и основне друштвене јединице, „породична еманципација“ доводи до стварања нових ауторитета, конфликта у систему вредности, асоцијација, амбивалентности и других психичких промена у животу адолесцената, па све то може да их наведе на пут делинквентног понашања. А ионако ослабљена породица, није у могућности да им помогне својим позитивним утицајем.

Због тога би, цело друштво, кроз своје факторе стабилизације, кроз породицу и социјално окружење, требало би да се постара да утиче на очување и учвршћавање породице и кохезије између њених чланова.

ЗАКЉУЧАК - САВРЕМЕНА ПОРОДИЦА НА ГРАНИЦИ ИЗМЕЂУ ХАРМОНИЈЕ И ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ

Као што је већ речено, породица је основна ћелија сваког друштва. У њој се не врши само биолошка репродукција становништва, већ се на децу преносе основни морални постулати сваког друштва путем васпитавања деце од стране родитеља. Наше породично законодавство доста широко схвата породицу. Чак ни Породични закон Републике Србије не даје прецизну дефиницију породице, већ само у чл.2. предвиђа: „Породица ужива посебну заштиту државе.“² На овај начин се и законом истиче пресудни значај правилног васпитавања деце у оквиру породице у циљу стварања физички и психички здравог подмлатка и одлучујућег утицаја државе на заштиту породице. Није претерано рећи да без здравог подмлатка нема здравог друштва. Без обзира на све ово, у породици, тој елементарној ћелији сваког друштва, често се дешавају ломови и конфликти који, ако дуже трају, могу да резултирају и вршењем различитих кривичних дела од стране њених најмлађих чланова.

Какав је однос родитеља и деце у нашим савременим породицама и може ли се он емпиријски истражити? У криминолошкој литератури се могу пронаћи старија истраживања која су се бавила овим питањем. Тако, према истраживању неформалних група у Југославији 70 % младих наводи да се повремено сукобљава са родитељима, 22 % изјављује да нема сукоба, а само 8 % испитаних није у стању да идентификује да ли има сукоба или не. Као најчешћи разлози сукоба на релацији родитељи-деца наводе се: животна опредељења и ставови младих, новчана питања, изласци, школски проблеми, односи са супротним полом, облачење и изглед (Константиновић Вилић, Костић, 2009: 369).

На крају излагања о повезаности породичних прилика и односа и малолетничке делинквенције треба истаћи да, за разлику од лоше формираних ставова, многи облици тзв. „проблемског понашања“ представљају уствари адекватно понашање деце за одређени узраст. Али ипак, неки облици таквог понашања не треба да буду игнорисани са надом да ће они нестати спонтаним преласком детета у наредну развојну фазу. Млад човек који у адолесценцији манифестује одређене поремећаје у понашању и поремећаје личности, вероватно ће их задржати и још више развити у одраслом добу, што ће га још више осујећивати у нормалном функционисању. Због тога породица има примарну и готово пресудну улогу у раном препознавању асоцијалних и антисоцијалних понашања и тенденција својих најмлађих чланова и адекватном и правовременом реаговању на њих.

Бројна социолошка истраживања су показала да што је стабилнија породица то је вероватноћа да њени најмлађи чланови крену путем криминалитета мања. Као што је раније наведено, све „нестабилне“ породице се могу поделити у две основне групе: дефицијентне (непотпуне) и деградирани (разорене). Непотпуне породице се даље могу поделити на непотпуне услед смрти једног од родитеља и непотпуне услед развода родитеља. Ма колико парадоксално звучало, као што је то више пута до сада истакнуто, утврђено је да непотпуност породице услед смрти једног од родитеља представља далеко лошију основу за развој криминалитета код деце у односу на непотпуну породицу услед развода. Ово се тумачи тиме што сва дечија пажња после смрти једног од родитеља остаје фокусирана на другог родитеља и на тај начин се вероватноћа криминалног понашања умногоме смањује. Једна студија спроведена у нашој земљи у периоду од 1958-1962. године показала је да чак 61,8 % малолетних делинквената потиче из разорених породица (Константиновић Вилић, Костић, 2009: 373). Из свега напред реченог изводи се закључак да само јака, кохерентна и стабилна породица може бити гарант подизања здравог и напредног подмлатка што је првенствени и најважнији циљ сваког нормалног и перспективног друштва.

Због деловања читавог низа негативних фактора и уопште неповољних услова живота који су обележили транзицијски период у Србији, породица је престала бити идеал и камен темељац

---

² Породични закон („Службени гласник РС“, бр.18/05,...6/2015).

нашег друштва. То за последицу има, поред свеопште моралне кризе и поремећаја породичних односа и вредности и стварање погодног тла за различита девијантна и криминална понашања малолетника. Везе унутар породице слабе, што утиче и на њену дезинтеграцију и губљење њене кохезивне снаге. С тога, на државним органима стоји један врло комплексан, озбиљан и захтеван задатак, а то је помоћ у функционисању оним породицама које својим лошим односима утичу на појаву малолетничке делинквенције и малолетничког криминалитета. У овом процесу кључна је улога центара за социјални рад, који по српском породичном праву, врше и послове органа старатељства, да предузимањем мера из своје надлежности допринесу побољшању породичних односа у сваком конкретном случају где је то потребно, као и побољшању укупног друштвеног угледа српске породице, као једне од најважнијих институција нашег друштва. Као што смо видели, породица и односи и прилике унутар ње представљају један од најважнијих егзогених фактора који утичу на појаву малолетничке делинквенције (Мирић, 2014: 191-192). Да би се овај утицај донекле смањио, потребно је уложити још много напора у осмишљавање активности на јачању породичне кохезије. Тек тада можемо говорити о савременој породици као фактору хармоније, а не делинквенције.

КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

Barber, B.K. (1996) Parental psychological control: Revisiting a neglected construct, *Child Dev*, vol. 67, no. 6, 296-319.

Dishion, T.J, Andrews, D.W. (1995) Preventing escalation in problem behaviors with high-risk young adolescents: Immediate and 1-year outcomes, *Consult Clin Psychol*, vol. 63, no. 4, 538-548.

Emery, R.E. (1982) Interparental conflict and the children of discord and divorce, *Psychol Bull*, vol. 92, no. 2, 310-330.

Otnow Lewis, D., Moy, E., Jackson, L., Aaronson, R., Restifo, N., Serra, S, Simos, A. (2007) *Biopsychosocial Characteristics of Children Who Later Murder: A Prospective Study*, 9 Nov, [Online], Available: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2072934/> [29 Jan 2020].

Siegel, J.L, Welsh, B.C. (2009) *Juvenile Delinquency-Theory, Practice and Law*, Wadsworth: Cengage Learning Academic Center.

Vissing, Y.M, Straus, M.A, Gelles, R.J, Harrop, J.W. (1991) 'Verbal aggression by parents and psychosocial problems of children', *J Child Abuse Neg*, vol. 15, no. 3, 223-238.

Јовашевић, Д, Костић, М. (2012) *Политика сузбијања криминалитета*, Ниш: Центар за публикације Правног факултета.

Константиновић Вилић, С, Костић, М. (2009) *Криминологија*, Ниш: Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу.

Костић, М. (2001) *Деца убице- докторска дисертација*, Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.

Костић, М. (2012) Девиијантно понашање деце као последица претрпљене виктимизације, У: Константиновић-Вилић, С. (ур.) *Виктимологија*, Ниш: Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу.

Костић, М. (2012) Насиље у породици-две методе судске заштите, У: Константиновић-Вилић, С. (ур.) *Виктимологија*, Ниш: Центар за публикације Правног факултета Универзитета у Нишу.

Љубојев, Н. (2004) Видови емоционалног злостављања детета у породици', *Социјална мисао*, по. 3-4, 33-50.

Максимовић, Н, Куљић Р. (2010) Фактори ризичног понашања деце, *Социолошки преглед*, по. 3, 407-417.

Мирић, Ф. (2014) *Савремена схватања феноменологије и етиологије малолетничке делинквенције-докторска дисертација*, Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу.

Хентинг, В. (1959) *Злочин узроци и услови*, Сарајево: „Веселин Маслеша“.

Хрнчић, Ј. (1999) *Делинквент или пацијент-студија породичног неуспеха*, Београд: Задужбина „Андрејевић“.

CRIMINOLOGICAL REVIEW OF THE FAMILY AS A FACTOR OF JUVENILE DELINQUENCY

Filip Mirić, LL.D.
Faculty of Law, University of Niš, Serbia

Abstract: *Family is a very important factor in criminogenesis. Broken family relationships can be a condition, but very often the cause of juvenile delinquency. Family is the natural and safest environment for a minor. In the absence of harmonious family relationships, the family environment is transformed into one of the most influential factors in juvenile delinquency. The author deals with family relations as a factor of juvenile delinquency. Author in this paper points out, among other things, the directions of development of the contemporary family in order to suppress its criminogenic potential.*

Keywords: *family, family relations, criminogenesis, juvenile delinquency.*